

METODE I ISKUSTVA U UČENJU KUR'ANA NAPAMET (Na primjeru Sekcije hifza Sejmen, Zenica)

Hafiz Safet HUSEJNOVIĆ

UDK 28-23

SAŽETAK: Jedna od brojnih blagodati kojima je Allah počastio Svoja stvorenja je – slanje Kur'ana. Božija riječ stoljećima se prenosi s generacije na generaciju i ljubomorno čuva među muslimanima širom svijeta, neovisno o njihovoj etničkoj, rasnoj ili drugoj pripadnosti. Taj način prenošenja i čuvanja Božije riječi je – hifz, učenje Kur'ana napamet. To iziskuje izuzetno veliki trud, mnogo odricanja, promjenu životnih navika, preciziranje rasporeda dnevnih aktivnosti, te još niz drugih preduslova. Na putu do željenog cilja neophodno je koristiti se određenim metodama i iskustvima kako bi pamćenje Kur'ana bilo što efektivnije i proticalo sa što manje teškoća.

Cilj ovog rada je da predstavi najčešće korištene metode i iskustava prilikom učenja Kur'ana napamet, da ukaže na njihove bitne karakteristike, te kada i kako su one najsvrsishodnije. Poseban fokus bio je na metodama i iskustvima koje koristi muhaffiz – mentoru radu s polaznicima sekcije hifza *Sejmen* u Zenici. Dat je i grafički prikaz koji se odnosi na polaznike i svršeničke spomenute sekcije hifza, uz naznačene metode po kojima su oni uspješno okončali ciklus memorisanja Kur'ana.

Ključne riječi: Kur'an, hafiz, muhaffiz, hifz, džuz, metode, iskustva, učenik, polaznik, proces.

Uvod

Uzvišeni Allah smilovao se čovjeku, počastio ga i dozvolio mu da pamti, memoriše i u svom srcu nosi svjetlo Njegovog govora. Allah, dž.š., kaže: *Da ovaj Kur'an kakvom brdu objavimo, ti bi vidio kako je strahopoštovanja puno i kako bi se od straha pred Allahom raspalo.* (El-Hašr, 21)

Pojam *hifz*, u jezičkom smislu, znači: čuvanje, zaštita, pamćenje, memorisanje, zadržavanje, obustavljanje, konzerviranje, oprez, pridržavanje, očuvanje, održavanje... Osoba koja u

cijelosti nauči Kur'an napamet zove se *hafiz*. Ta riječ izvedena je iz arapskog glagola *hafa* – *jahfezu*, što znači; (*sa*) *čuvati, paziti, bdjeti nad, motriti na, brinuti se, zaštititi.* (Muftić, 2004: 311)

Prvi hafiz bio je Muhammed, s.a.v.s., a melek Džibril, po naredbi Svevišnjeg, bio je njegov muhaffiz – mentor.

Prenio je Mesruk od Aiše, a ona od Fatime, r. a., koja je kazala: *Vjetrovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, mi je u povjerenju rekao: Džibril bi mi svake godine proučio Kur'an, a ove godine mi ga je proučio dva puta. Iz*

toga sam zaključio da mi se približio kraj. (El-Buhari, 2016: V/528)

Od vremena Allahovog poslanika, s.a.v.s., s generacije na generaciju, kontinuirano, stoljećima, muslimani diljem svijeta njeguju tradiciju učenja Kur'ana napamet. Istaknuti islamski učenjaci ukazuju na važnost učenja Kur'ana napamet od najranije dobi ljudskog života. Mada je najuspješnije memorisanje u mladosti, to nije razlog da se i oni koji nisu mladi ne uključe u proces učenja hifza. Proces memorisanja Allahove knjige složen je, dugotrajan i zahtijeva maksimalno ulaganje truda.

Osnovna pravila učenja Kur'ana napamet

Potrebno je, u kratkim crtama, predstaviti osnovna pravila učenja Kur'ana napamet:

a) Iskren nijet

Iskrena namjera je tajna uspjeha u svakom poslu, pa tako i u memorisanju Kur'ana napamet. Uzvišeni Allah kaže: *A naredeno im je da se samo Allahu klanjaju, da Mu iskreno, kao pravovjerni, vjeru ispovijedaju, i da molitvu obavljaju, i da milostinju udjeljuju; a to je – ispravna vjera.* (El-Bejjine, 5) Allahov poslanik, s.a.v.s., je rekao: “Djela se, uistinu, cijene isključivo prema namjerama.” (El-Buhari, 2016: I/17)

Dakle, osoba koja želi naučiti Kur'an napamet treba iskreno odlučiti da to čini radi Allaha i Njegovog zadovoljstva, ne radi nekog ovosvjetskog interesa. Neophodno je da učaj Kur'ana svojim učenjem ne nastoji postići ovodunjalučku materijalnu korist, niti položaj, ugled, prestiž među vršnjacima, pohvalu ljudi, skretanje pažnje na sebe, ili bilo šta slično tome. (En-Nevevi, 1998: 27)

b) Namaz za poboljšanje pamćenja. Muhammed, s.a.v.s., je preporučio Aliji, r.a., radi razvijanje memorije, poseban namaz i podučio ga dovi koja se može učiti za poboljšanje hifza. Ibn 'Abbas je kazao: “Jednom prilikom, dok smo bili u prisustvu Vjerovjesnika, s.a.v.s., došao je Alija ibn Ebi Talib i rekao: – Allahov poslanice, ti si mi poput oca i majke. Ovaj Kur'an izmiče iz mojih prsa tako da mi je vrlo teško zadržati ga u memoriji: – Hoćeš li da te podučim riječima (dovi) od kojih ćeš, s Allahovom pomoći, imati koristi i ti i svi koje podučiš? Na taj način ćeš, s Allahovom pomoći, učvrstiti u svojim prsima (memoriji) ono što si naučio? Da, poduči me, Allahov poslanice, rekao je Alija, r.a. Kada nastupi četvrtak navečer, ukoliko budeš mogao ustati u zadnjoj trećini te noći – ustani, jer to je vrijeme blagoslovljeno i Allah u njemu prima dove. Moj brat Jakub rekao je svojim sinovima: – Ja ću za

vas, doista, moliti oprost kod Gospodara moga; a mislio je to učiniti u noći džumanskoj (četvrtak navečer). Ako ne budeš mogao ustati u zadnjoj trećini noći, ustani u njenoj polovini. Ako ne mogneš ni tada, ustani na početku noći i klanjaj četiri rekata. Na prvom rekatu prouči *Fatihu* i suru *Jasin*, na drugom *Fatihu* i suru *Ed-Duhan*, na trećem suru *Fatihu* i suru *Es-Sedžde*, a na četvrtom *Fatihu* i suru *Tebareke (Mulk)*. Nakon što završiš tešehhud, zahvali Allahu, dž.š., i lijepo se o Njemu izrazi, a zatim donesi salavat na mene i lijepo to učini. Također, donesi salavat i na ostale Allahove poslanike, s.av.s., i zatraži oprost za vjernike i vjernice i svoju braću koja su te u vjeri pretekla. Nakon toga, na kraju, reci:

Allahu, smiluj mi se da se klonim griješenja sve dok sam živ! Smiluj mi se da se ne opterećujem onim što me se ne tiče! Podari mi da ono s čime ćeš Ti biti zadovoljan od mene, bude lijepo i u mojim očima! Allahu, Stvoritelju nebesa i Zemlje, Uzvišeni i Plemeniti, bezgranično moćni, Tebe Allahu Milostivi, molim, prizivajući Tvoju Veličanstvenost i Svjetlo Tvog Lica, da moje srce obavežeš da (za)pamti Tvoju Knjigu onako kako Si me naučio. Podari mi da je učim onako kako ćeš Ti biti zadovoljan! Gospodaru moj, Stvoritelju nebesa i Zemlje, bezgranično Moćni, Tebe Allahu Milostivi, molim, prizivajući Tvoju Veličanstvenost i Svjetlo Tvoga Lica, da Kur'anom (pr)osvijetliš moj vid, njime pokreneš moj jezik i olakšaš mome srcu. S njim učini prostranim moja prsa i očisti moje tijelo! Doista, na putu Istine samo Ti mi možeš pomoći i samo Ti mi Istinu možeš dati. Nema sile niti moći s Allahom, Uzvišenim i Veličanstvenim!

Ebu Hasane, to ćeš učiniti tri, pet ili sedam petaka (džuma) pa će ti, s Allahovom dozvolom biti uslišano. Tako mi Onog koji me je poslao sa Istinom, ovo nije mašilo ni jednog pravog vjernika!

Abdullah ibn Abbas pripovijeda: “Tako mi Allaha, nije prošlo pet ili sedam petaka, a Alija je opet došao Poslaniku, s.a.v.s., i rekao: – Allahov poslanice, ja sam ranije učio napamet po četiri-pet ajeta, pa kad bih htio da

ih ponovim oni bi mi izmicali. Danas, ja napamet učim po četrdeset i više ajeta, pa kada ih ponavljam čini mi se da je Allahova knjiga preda mnom otvorena. Također, kada danas čujem hadise, pa ih poslije prenosim, iz njih ne ispustim niti jedan harf!”

Poslanik, s.a.v.s., tada je rekao: *Vjernik (si), tako mi Gospodara Kabe, Ebu Hasane!*¹ (Et-Tirmizi: V/563-565)

c) Učenje u mladosti

Naučno je dokazano da u slučaju djece u životnoj dobi od tri do pet godina, koja se susreću sa memorisanjem stranih riječi, pjesmica, ili bilo kojeg drugog teksta, to memorisanje pospješuje jačanje njihovih moždanih ćelija. Učenje u mladosti je poput klesanja u kamenu pa se preporučuje roditeljima da svoju djecu podstiču da memorišu određene tekstove na maternjem ili stranom jeziku. Dakle, u konkretnom slučaju, preporučuje se da djeca u toj životnoj dobi počnu da napamet uče kratke kur'anske sure. Od najranije dobi treba djecu da usmjerimo na učenje kur'anskih sura i da se radujemo dok slušamo kako uče kur'anske ajete, ali i poučne pjesmice pogodne za njihov uzrast. Ajeti i sure naučeni u tom dobu ostavit će neizbrisiv trag na njihovim čistim dušama i srcima. Te sure ujedno su osnova i najbolji temelj za njihovo buduće druženje s Kur'an-i kerimom. (Malkić, 2012: 145)

d) Izbor muhaffiza – mentora jedan je od bitnijih čimilaca u procesu memorisanja Kur'ana

Kur'an se, u prvom redu, bazira na podučavanju. Podučavanom je u početku potreban učitelj koji će ga uputiti i predočiti mu optimalne metode učenja hifza Kur'ana. Poželjno da učitelj brižljivo podučava učenika dajući tom poslu prednost nad vlastitim životnim potrebama, onim čiji značaj nije prioritetan, da svoje srce potpuno rastereti i da se usmjeri na podučavanje učenika, da

¹ Prijevod preuzet iz knjige *Hifz – Učenje Kur'ana napamet* od hfz. prof. dr. Safveta Halilovića.

posebnu pažnju obrati na razumijevanje kur'anskih ajeta, srazmjerno sposobnostima svakog učenika; da ne sputava učenika koji može naučiti više od zadanog, i da druge ne opterećuje preko njihove mogućnosti, pri čemu će pohvaliti vrijednog učenika, uz uvjet da javna pohvala ne izazove umišljenost i samodivljenje, a blago prekorigiti nemarnog tako da ne bi prestao učiti Kur'an napamet. (En-Nevevi, 1998: 34)

Muhaffiz bodri svog učenika, podučava ga ispravnom izgovoru kur'anskih riječi, upozorava ga na međusobno slične ajete, nastoji prevladati prepreke na koje nailazi u procesu memorisanja, podsjeća ga na Allahove nagrade i visoke stepene u Džennetu koje očekuju hafize. Muhaffizova podrška učeniku vrlo je bitan faktor na putu učenja Kur'ana napamet. Zato je veoma važno da učenik koji želi da postane hafizima kvalitetnog muhaffiza.

e) Učenje u odgovarajućem vremenu i prostoru

Biranje odgovarajućeg vremena za učenje veoma je važan faktor. Polaznik hifza trebalo bi da uči onda kada nema buke, u tišini, i da bude fizički i psihički rasterećen. Praksa je potvrdila da je najbolje učiti ujutro, a ponavljati navečer. Hatib el-Bagdadi je rekao: "Učenje ima svoje vrijeme koje se mora poštovati, a najbolje vrijeme za učenje je zora. "Ibn Džeme'a je kazao: "Najbolje vrijeme za učenje je zora; za istraživanje jutro, za pisanje sredina dana, a za čitanje i obnavljanje noć." (El-Gavsani, 2000: 39) Vrlo bitan faktor je biranje mjesta za učenje. Poželjno je da mjesto odabrano za učenje ne bude pretrpano slikama, rezbarijom, ukrasima i predmetima koji odvrćaju pažnju. Bolje je da to mjesto bude što zatvorenije, pod uslovom da je zrak svježi čist, nego da se uči napolju, među drvećem ili u bašči jer na takvim mjestima pogled vrlo lahko može skrenuti na nešto, a misao odlutati.

Lijepo je da se Kur'an uči na čistom, odabranom mjestu, zbog čega neki islamski učenjaci smatraju da

je to najbolje činiti u džamiji, jer je džamija simbol čistoće i mjesto gdje se ona nalazi ima svoju posebnost. (En-Nevevi, 1998: 61)

Najbolje je Kur'an učiti u sjedećem položaju, sa skrušenošću i razmišljanju o ajetima, mada nema smetnje da se Kur'an uči stojeći ili ležeći, jer se prenosi da je Allahov poslanik, s.a.v.s., učio Kur'an na krilu Aiše, r.a. (Haračić, 2011: 179)

f) Učenje iz odgovarajućeg mushafa.

Preporučuje se korištenje samo jednog primjerka mushafa za vrijeme memorisanja i utvrđivanja naučenog gradiva. Nije poželjno učiti iz različitih primjeraka (izdanja) mushafa (medinska, turska štampa...) jer to uzrokuje pometnju i remeti poredak naučenih kur'anskih ajeta.

g) Kontinuirano učenje

Vrlo je bitno da polaznik hifza memoriše nove stranice u kontinuitetu. Kontinuirano učenje mnogo je bolje od učenja u diskontinuitetu. Kandidat treba nastojati da svaki dan nauči nešto novo iz Kur'ana. Obim memorisanog gradiva ne treba biti ni prevelik, ni premali. Iskustvo je pokazalo da je jedna nova stranica naučena napamet dnevno optimum kojeg bi se, načelno, trebalo da pridržava učaj hifza. Svakako, potrebno je imati i dane za odmaranje. Prijedlog većine muhaffiza da se sedmično uči šest novih stranica, a da se jedan dan uzme za odmor. Ukoliko bi se učenik pridržavao takvog rasporeda, on bi za jednu godinu (52 sedmice) naučio 312 stranica, dakle, nešto više od pola Kur'ana, a uz kontinuirani rad, u vremenskom periodu koji je kraći od dvije godine može naučiti cijeli Kur'an napamet. Naravno, Kur'an je moguće naučiti i brže, ali to zavisi od učenikove sposobnosti memorisanja, kao i njegove želje i entuzijazma. Učenik hifza i njegov muhaffiz mogu, radi praćenja kontinuiteta učenja, napraviti tabelu u koju će upisivati datume preslušavanja svake nove stranice. Na taj način, učenik ima jasan prikaz svih stranica Kur'ana i tačno vidi dokle je

stigao na putu hifza –memorisanja Kur'ana. (Halilović, 2003: 66-68)

Metode učenja Kur'ana napamet

Postoji više metoda učenja Kur'ana napamet. El-Gavsani, poznati učenjak iz te oblasti, spominje dvadeset i pet metoda i detaljno ih razlaže. (El-Gavsani, 2000: 71-120) Tri najpoznatije metode učenja hifza su: učenje po krugovima, učenje po redosljedu kur'anskih sura i kombinovana metoda.

Učenje po krugovima, poznato i kao turska metoda učenja Kur'ana napamet

Kandidat, po toj metodi, memoriše posljednju stranicu prvog džuza, potom posljednju stranicu drugog džuza, pa posljednju stranicu trećeg džuza i tako nastavlja do tridesetog džuza. Prvi krug kompletiran je kada polaznik hifza memoriše posljednju stranicu svakog džuza, što iznosi trideset stranica. Drugi krug protiče na identičan način, s tim da se memoriše pretposljednja stranica džuza, a prethodna obavezno ponavlja. Na taj način nastavlja se proces memorisanja do prve stranice svakog džuza, tj., do dvadesetog kruga. Nakon dvadeset krugova proces učenja Kur'ana napamet je kompletiran i kandidat pred muhaffizom utvrđuje naučeno gradivo, od prvog do posljednjeg džuza, i više puta ukoliko je potrebno. (Čehić, 2014: 438)

Ta metoda raširena je u zemljama koje su bile u sastavu Osmanskog carstva, poput Bosne i Hercegovine, gdje se i dan-danas uči po krugovima, ili tzv. turskom metodom. Ako se ona pažljivije analizira, uočava se da ima i određenih prednosti, naročito za strance, tj. one koji ne znaju arapski jezik. Plodovi te metode ubiru se tek ukoliko učenik ustraje i uspije da memoriše cio Kur'an. Međutim, spomenuta metoda ima i određenih nedostataka. Ukoliko učenik, tj. onaj ko uči Kur'an napamet koristeći se tom metodom ne bude uporan do kraja i prekine

s učenjem hifza, u njegovoj memoriji ostat će isprekidane i nepovezane kur'anske sure i džuzevi. To je metoda koja se ne može djelimično primijeniti, već se mora do kraja realizovati. S druge strane, neophodno je čekati minimalno dvije godine dok ona ne urodi plodom. (El-Gavsani, 2000: 117)

Učenje po redosljedu kur'anskih sura

Na osnovu ove metode kandidat memoriše Kur'an od sure *El-Fatiha* do posljednje sure *En-Nas*. Navedena metoda efektivna je u slučaju kada polaznik hifza razumije arapski jezik, tako da može povezati značenje ajeta. Ukoliko bi se desilo da učenik odustane od učenja hifza, onda ima zaokružene cjeline (sure, hizbove, džuzeve) koje je naučio napamet. Najveći nedostatak ove metode je – otežano ponavljanje prethodno naučenih sura i džuzeva. U slučaju kada se Kur'an memoriše stranici po stranicu, ukoliko se polaznik hifza vrati na početak da ponovi sve naučeno, vidi da je dosta naučenog već zaboravio. Zato je neophodno, u slučaju spomenute metode, da muhaffiz uspostavi sistem ponavljanja naučenih sura i tog sistema učenik se mora striktno pridržavati.

Kombinovana metoda

Ova metoda najviše se može koristiti u radu s polaznicima mektebske nastave koji su u početnoj fazi memorisanja Kur'ana. U tom periodu procjenjuje se mogućnost i ozbiljnost učenika hifza. Naime, polaznicima hifza, nakon memorisanja kratkih sura, predlaže se učenje 'Amme džuza. Kandidati koji su savladali 30. džuz prelaze na drugu fazu – učenja napamet 29. i 28. džuza. Nakon toga, slijedi treća faza memorisanja cijelog Kur'ana po metodi krugova.

Iskustva u učenju Kur'ana napamet

Iskustva u učenju Kur'ana napamet različita su i svaki muhaffiz trebalo bi da se savjetuje, konsultuje i uči iz iskustava drugih muhaffiza. Prije nego što se krene s iznošenjem iskustava, neophodno je spomenuti osnovne informacije o sekciji hifza *Sejmen* koja djeluje na području Medžlisa Islamske zajednice Zenica. Sekcija je osnovana 2002. godine, a od 2015. godine djeluje u sastavu Daru'l-Kur'ana Mufijstva zeničkog. U Sekciju su uključene tri kategorije polaznika:

- 1) polaznici mektebske nastave (iz mekteba *Sejmen* i ostalih mekteba s područja Medžlisa Zenica),
- 2) učenici srednjih škola i studenti,
- 3) imami i ostali.

Od 2002. godine do kraja ljeta 2018. godine 18 polaznika Sekcije uspješno je završilo učenje Kur'ana napamet i promovisano u časno zvanje hafiza Kur'ana.

Među svršenicima su i afirmisani imami: hfz. doc. dr. Mevludin-ef. Dizdarević, hfz. Amir-ef. Kaknjo i hfz. mr. Ishak-ef. Efendić, bračni par – profesori hfz. Nijaz Aganhodžić i hfz. Edisa Aganhodžić,² te diplomirani inženjer mašinstva hfz. Tarik Karalić.

Mladim muhaffizima preporučuje se sljedeće:

a) Da upoznaju profil polaznika hifza

Budući da su polaznici hifza u različitoj životnoj dobi, neophodno je imati odgovarajući pristup u radu sa svakom od spomenutih kategorija.

Polaznici mektebske nastave su djeca koja su u fazi formiranja ličnosti pa je potrebno raditi na podizanju njihove svijesti o važnosti učenja Kur'ana i jačanju njihovog samopouzdanja.

Vrijedan pažnje je primjer hafize Sumeje Bilčević,³ koja je hifz završila po okončanju osnovne škole. Običaj

je da kandidat/kinja hifz polaže petnaest dana pred komisijom Rijaseta i da u tom periodu boravi u Gazi Husrev-begovoj medresi u Sarajevu. U toku priprema za izlazak pred komisiju razgovarao sam sa Sumejinim roditeljima i, budući da je riječ o petnaestogodišnjakinji, u posebnom životnom periodu, trebalo je da tokom boravka u Sarajevu ima nekog ko će joj biti psihološka podrška. Potrudio sam se da joj tu podršku osiguram i uz nju je tih petnaest dana, tokom preslušavanja i polaganja hifza, bio njen otac Hajrudin. Prilikom učenja hafiske dove i prigodnog svečanog programa u Zenici izaslanik reisu-l-uleme hfz. Ismet-ef. Spahić spomenuo je da je i Sumejin babo Hajrudin zaslužio diplomu zbog zahmeta i podrške koju joj je davao tokom učenja i privođenja kraju hifza Kur'ana. Dakle, psihička stabilnost i samopouzdanje izuzetno su bitni faktori tokom spomenutog procesa.

Drugu grupu čine srednjoškolski i studenti. To je vrlo interesantna grupa jer je riječ o tinejdžerima i mladim osobama koje prolaze kroz turbulentnu životnu fazu. U konkretnom slučaju, kada je riječ o Sekciji hifza iz Zenice, može se konstatovati je da je najviše hafiza iz ove druge kategorije ili grupe.

Treću kategoriju čine osobe u srednjoj dobi, već formirane ličnosti. Svršnici hifza iz te grupe su veliki heroji jer nije lahko izvršiti svoje poslovne obaveze, brinuti se o porodici i, uz sve to, uspješno završiti hifz.

b) Učenje dove za polaznike hifza.

Uzvišeni Allah kaže: *Pozovite Me i zamolite, Ja ću vam se odazvati. Oni koji iz oholosti neće da mi se klanjaju – ući će, sigurno, u džehennem poniženi.* (Gafir, 60) Nu'man b. Bešir prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Dova je ibadet." (Ebu Davud, II/76)

Alija, r.a., prenosi da je Muhammed, s.a.v.s., rekao: "Dova je vjernikovo oružje, stub vjere, svjetlo

² Interesantno je spomenuti, što je jedinstven slučaj u Bosni i Hercegovini, vjerovatno i u svijetu, da je spomenuti bračni par (inače profesori u medresi

Osman-ef. Redžović u Velikom Čajnu kod Visokog), u isto vrijeme, 30. novembra 2015. godine položio hifz pred Komisijom Rijaseta.

³ Sumeja Bilčević je u vrijeme pisanja ovog rada bila učenica drugog razreda medrese *Osman-ef. Redžović* u Velikom Čajnu kod Visokog.

nebesa i Zemlje.” (Hakim, 1998: II/162) Vrlo bitno je da upućujemo dove jedan za drugog, a posebno muhaffiz za svoje učenike. Ebu Derda', r.a., prenosi da je Božiji poslanik, s.a.v.s., kazao: "Nema niti jednog muslimana koji moli u odsustvu za svog brata, a da melek zadužen za njega ne kaže: 'I tebi isto tako.'" (Muslim, 1998: 2732) Dova ima značajnu ulogu i visoko mjesto u životu svakog muslimana. Kazivanja velikog broja muhaffiza ukazuju da dova, zaista, ima svoju snagu i težinu.

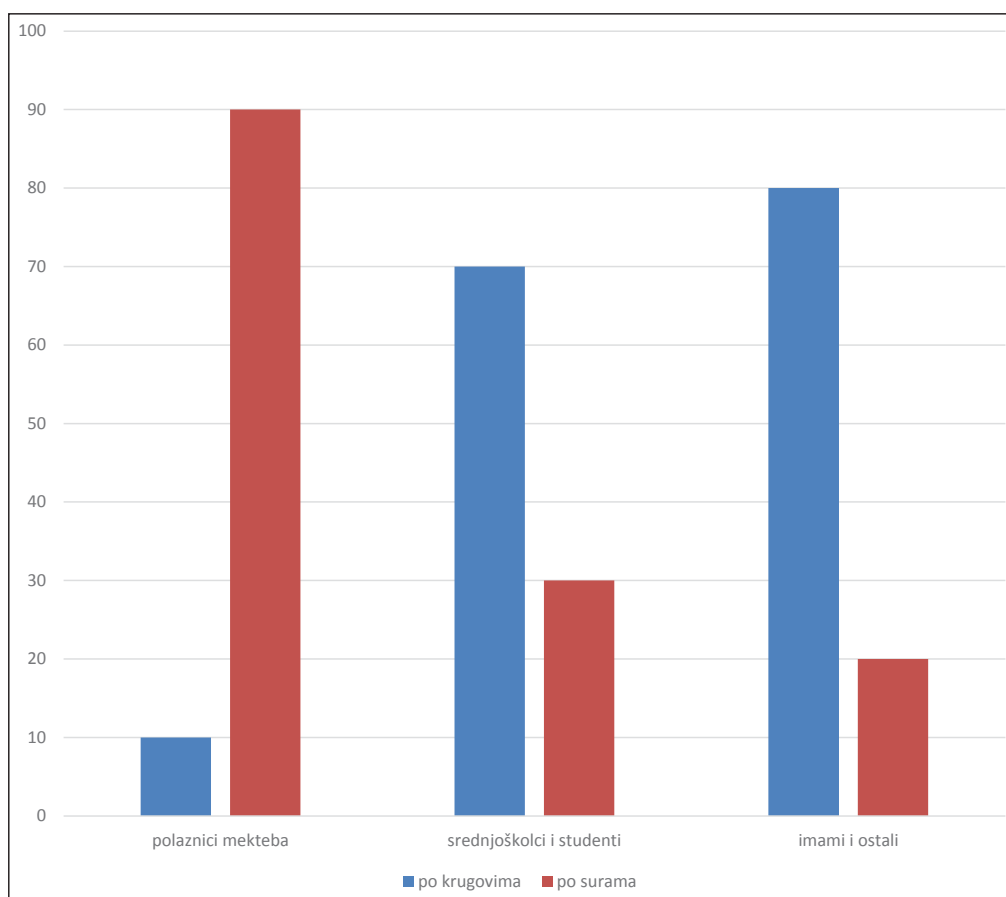
c) Poštivanje termina dogovorenih za preslušavanje.

Izbor muhaffiza jedan je od bitnih faktora u procesu učenja Kur'ana

napamet. Danas u Bosni i Hercegovini ima relativno puno hafiza, ali to ne znači da svako od njih može biti i uspješan muhaffiz. Muhaffiz mora biti svjestan svog emaneta i odgovornosti jer Uzvišeni Allah, navodeći svojstva vjernika, kaže: *I koji o povjerenim im emanetima i obavezama svojim brigu vode.* (El-Mu'minin, 8) Jedno od mogućih značenja emaneta je da čovjek u potpunosti izvrši preuzetu obavezu. Aiša, r.a., prenosi da je Allahov poslanik, s.a.v.s., rekao: "Zaista, Allah voli kada neko od vas radi neki posao da ga u potpunosti i izvrši." (El-Bejheki, 2003: IV/334) Mnogi polaznici hifza žale se na neredovnost i kašnjenje njihovih muhafiza prilikom

preslušavanja. Na osnovu kazivanja hafiza s kojima sam imao priliku da razgovaram o tome, u preciznosti i tačnosti dolaska na preslušavanje hifza isticao se rah. hfz. Mahmut-ef. Traljić. Jedna polaznica hifza našalila se sa svojim muhaffizom i kazala: "Po Vama mogu kontrolisati tačnost svog sahata."

Jedan od uzroka odustajanja od procesa učenja Kur'ana može biti neredovnost i kašnjenje muhaffiza. Možete zamisliti kako se osjeća polaznik koji se trudio da dobro nauči određene stranice i dođe na preslušavanje, a muhaffiz mu kaže: "Dođi sutra!" Dakle, biti muhaffiz velika je obaveza koju u potpunosti treba izvršiti.

Grafički prikaz metoda učenja

Zaključak

Od vremena objavljivanja Kur'ana muslimani širom svijeta teže da ga pamte i uče napamet, u dijelovima ili u cjelini. Učenje Kur'ana napamet dugotrajan je proces koji od učenika

zahtijeva veliku odgovornost, izuzetnu disciplinu i požrtvovanost. Onaj ko želi da što brže i efikasnije memoriše Allahovu knjigu neophodno je da odabere metodu kojom će se koristiti. Danas su u svijetu prisutne

brojne metode, a dvije su najučestalije: učenje po krugovima i učenje po redosljedu kur'anskih sura.

Metoda učenja po krugovima zastupljena je u zemljama gdje arapski jezik nije maternji, kao što je slučaj i

s Bosnom i Hercegovinom. Prednost spomenute metode je u sistemskom ponavljanju naučenog gradiva, a nedostatak se uočava ukoliko polaznik/ca nije dovoljno uporan/nada po tom sistemu uči hifz do kraja. U tom slučaju u njegovoj memoriji ostaju isprekidane, nepovezane kur'anske sure i džuzevi.

Metoda učenja po redosljedu kur'anskih sura daje rezultat ukoliko polaznik koji uči Kur'an napamet razumije arapski jezik, tako da može povezati značenje ajeta. Ako bi se desilo da polaznik odustane od učenja

hifza, onda ostaju zaokružene cjeline koje je on naučio napamet. Najveći nedostatak ove metode je – otežano ponavljanje naučenih sura i džuzeva.

Iskustva u učenju Kur'ana napamet mogu biti različita. Svaki muhaffiz ima svoje iskustvo koje bi trebalo da prenosi na druge. Nekoliko preporuka za muhaffize:

- a) da dobro upoznaju profil učenika hifza (polaznici hifza različite su životne dobi i svakom od njih treba pristupiti na poseban način);

b) da uče dovu za polaznike hifza (dova muhaffiza ima posebnu snagu i težinu);

c) da budu tačni kada je riječ o terminima za preslušavanje polaznika.

Muhaffiz mora biti svjestan svog emaneta i odgovornosti. Mnogi polaznici žale se na neredovnost i kašnjenje muhaffiza. To može biti jedan od razloga da neko od polaznika odustane od učenja Kur'ana napamet.

Nadam se da će ovaj rad ponudi korisna saznanja o učenju Kur'ana napamet.

Literatura

- Čehić, I. (2014) *Hifz i motivacija za učenje*, Glasnik, LXXVI, 5-6, 438.
- El-Buhari, M. I. (2016) *Buharijina zbirka hadisa – Sahihul-Buhari* (prijevod prof. Mahmut Karalić) Novi Pazar: El-Kelimeh.
- El-Gavsani, J. (2000) *Kako ćeš naučiti Kur'ani Kerim* (prijevod Fahrudin Smilović) Sarajevo: Taibah international.
- Hakim, N. (1998) *Mustedrek*. Bejrut: Daru'l-ma'rife.
- Halilović, S. (2005) *Hifz – Učenje Kur'ana napamet*. Novi Pazar. El-Kelimeh.
- Haračić. N. (2011) *Propisno učenje Kur'ana*, Sarajevo, Innehulhaqq.
- Ibn Hanbel, A. (bez godine izdanja) *Musned*, Kairo: Muessesetu'l-kurtubijje.
- Kehić, A. (2015) *Vrijednosti hifza i ponašanje hafiza Kur'ana*, Glasnik, LXXVII, 1-2, 12.
- Korkut, B. (1978) *Prevod Kur'ana*. Sarajevo: Starješinstvo IZ za Bosnu i Hercegovinu, Hrvatsku i Sloveniju.
- Malkić. M. (2012) *Življenje s Kur'anom, Takvim 2013*, Sarajevo, El-Kalem.
- Muftić, T. (2004) *Arapsko-bosanski rječnik*, Sarajevo: El-Kalem.
- Muslim, A. N. (1998) *Sahih Muslim*, Rijad, Darus-salam.
- En-Nevevi, J. (1998) *Adabi Učenja Kur'ana*, Sarajevo, El-Kalem.

الموجز

طرق وتجارب في حفظ القرآن الكريم

(مثال فرقة "سيمين" لحفظ القرآن الكريم في زينيتسا)

الحافظ صافت حسينوفيتش

من نعم الله على مخلوقاته أن أنزل عليهم القرآن الكريم. منذ قرون عديدة والمسلمون يتناقلون كلام الله من جيل إلى جيل، ويحافظون عليه بحرص وغيرة في كل أرجاء العالم، فيحفظونه عن ظهر قلب، بغض النظر عن انتماءاتهم القومية أو العرقية أو غيرها. إن حفظ القرآن الكريم يتطلب بذل الكثير من الجهد والتفاني وتغيير نمط الحياة، وتحديد مواعيد النشاطات اليومية بدقة، إضافة إلى مجموعة من الشروط الأخرى. لا بد للسالك في الطريق إلى الهدف المنشود أن يستخدم طرقاً وتجارب معينة حتى يكون حفظه للقرآن الكريم ميسراً وممتيناً.

إن الهدف من هذا العمل هو عرض أكثر الطرق والتجارب استخداماً في حفظ القرآن الكريم، والإشارة إلى خصائصها المهمة، ومتى وكيف تؤدي أفضل ثمارها. وقد تم التركيز على الطرق والتجارب التي يستخدمها المحقق في عمله مع تلاميذه في فرقة "سيمين" لحفظ القرآن الكريم في زينيتسا. وتم تقديم مخطط بياني لتلاميذ تلك الفرقة والحفظة الذين تخرجوا منها، مع ذكر الطرق التي استخدموها لإتمام حفظ القرآن الكريم. الكلمات الرئيسية: القرآن الكريم، الحافظ، المحقق، الجزء، الطرق، التجارب، التلميذ، العملية.

Summary

METHODS AND EXPERIENCES IN MEMORISING THE QUR'AN

(An example of School of hifz *Sejmen*, Zenica)

Hafiz Safet Husejnović

One of the numerous blessings that Allah bestowed upon His creatures is – revelation of the Qur'an. God's word has been transmitted from generation to generation, reverently preserved amongst the Muslims throughout the world, regardless of their ethnic, racial or other differences. This method of transmitting and preserving the Word of God is – Hifz, learning the text of the Qur'an by heart. It requires exceptionally great effort, much refrainment, change of the life style and numerous other changes. On this path one needs to use certain methods and experiences in order for the memorisation to be more effective and lesser difficult. The aim of this article is to present most commonly used methods and experience in memorisation of the Qur'an, to point out the main characteristics thereof and to explain when and how are those methods most useful. The special focus of the article was upon the methods and the experience of muhaffiz – mentor to the students of the School of Hifz *Sejmen* in Zenica. A graphic representation regarding present students as well as those who successfully completed the course along with methods used by each of those is also given here.

Key words: Qur'an, hafiz, muhaffiz, džuz, methods, experience, student, process